

Sygn. akt II UK 191/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak

SSA Ewa Stefańska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku L.W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w [...]
o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 kwietnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 30 czerwca 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

1) uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w [...] z dnia 7 kwietnia 2014 r., sygn. akt XIII U .../13, a także poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - III Oddziału w [...] z dnia 2 sierpnia 2013 r. i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania temu organowi rentowemu;

2) przyznaje adwokatowi A. J. od Skarbu Państwa - Sądowi Okręgowemu w [...] kwotę 270 (dwieście siedemdziesiąt) złotych powiększoną o należny podatek VAT tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] – XIII Wydział Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie L.W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 2 sierpnia 2013 r. odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że L. W. urodził się w dniu 23 lutego 1947 r., zaś w dniu 23 lutego 2012 r. ukończył 65 lat. Do dnia 23 lutego 2012 r. pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, przyznaną decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 sierpnia 2008 r. Decyzją z dnia 5 marca 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał mu z urzędu emeryturę począwszy od dnia 23 lutego 2012 r., na podstawie art. 27a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., zwanej dalej „ustawą o emeryturach i rentach z FUS” lub „ustawą”), w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego. Po waloryzacji, od dnia 1 marca 2012 r. emerytura jest wypłacana w wysokości 998,74 zł. W związku przyznaniem prawa do emerytury, ustało prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

W dniu 3 kwietnia 2012 r. L.W. złożył do organu wniosek o umożliwienie późniejszego przejścia na emeryturę, z uwagi na chęć wydłużenia okresu składkowego. Decyzją z dnia 8 maja 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przeliczył podstawę wymiaru jego emerytury, uwzględniając wszystkie okresy zatrudnienia wykazane w złożonych dokumentach. Następnie w dniu 24 lipca 2012 r. L.W. złożył do organu wniosek o przyznanie mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Zaskarżoną decyzją z dnia 2 sierpnia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, wskazując, że w trakcie pobierania renty wnioskodawca osiągnął wiek emerytalny.

W odwołaniu od tej decyzji L.W. wyjaśnił, że wydanie orzeczenia o stanie zdrowia i umożliwienie dalszego pozostawania na rencie pozwoli mu na kontynuowanie pracy i wydłużenie okresu składkowego, aby w przyszłości otrzymywać wyższe świadczenie emerytalne. Świadczenie rentowe jest wprawdzie

niższe od świadczenia emerytalnego, ale pozostając na rencie odwołujący korzysta z częściowej refundacji przez PFRON składek ubezpieczeniowych z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, z której osiąga minimalne dochody.

W ocenie Sądu Okręgowego odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie, albowiem zgodnie z treścią art. 27a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, emeryturę przyznaje się z urzędu zamiast pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy osobie, która osiągnęła wiek emerytalny, o którym mowa w art. 27 ust. 2 i 3 ustawy, oraz podlegała ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Przy tym, odpowiednio stosuje się przepis art. 24a ust. 2 ustawy, z którego wynika, że emeryturę przyznaje się od dnia osiągnięcia przez rencistę wieku uprawniającego do emerytury, a w przypadku, gdy wypłata renty z tytułu niezdolności do pracy była wstrzymana - od dnia, od którego podjęto jej wypłatę. Ponadto, zgodnie z treścią art. 101a ustawy, prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy ustaje z dniem, od którego została przyznana emerytura zgodnie z art. 24a lub 27a ustawy.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji w niniejszej sprawie nie ma zastosowania art. 95 ust. 1 ustawy, zgodnie z którym razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w ustawie wypłaca się jedno z tych świadczeń - wyższe lub wybrane przez zainteresowanego. Nie zachodzi bowiem zbieg świadczeń odwołującego, gdyż w dniu osiągnięcia wieku emerytalnego z mocy prawa utracił on przysługujące mu wcześniej prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Sąd Okręgowy wyjaśnił, że ustawodawca w art. 27a ustawy wprowadził obligatoryjną, dokonywaną z urzędu, zamianę rent z tytułu niezdolności do pracy na emeryturę. Rozwiązanie to powinno być oceniane pozytywnie, ponieważ renta z tytułu niezdolności do pracy powinna być świadczeniem pobieranym z uwagi na utratę zdolności do zarobkowania przed osiągnięciem wieku emerytalnego.

Wyrokiem z dnia 30 czerwca 2015 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację odwołującego od wyroku Sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Okręgowego. Wskazał, że użyte przez ustawodawcę w art. 27a ustawy sformułowanie „zamiast” wyklucza nie tylko jednoczesne pobieranie emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy, lecz także wybór zainteresowanego między tymi świadczeniami. Ponieważ z chwilą

przyznania prawa do emerytury odwołujący utracił prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, w jego sytuacji nie ma zastosowania art. 95 ust. 1 ustawy.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego L.W. wniósł skargę kasacyjną, w której zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 95 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że odwołujący nie ma możliwości dokonania samodzielnego wyboru świadczenia z zakresu ubezpieczeń społecznych, w sytuacji, gdy zgodnie z tą normą wybór należy do sfery jego samodzielných uprawnień. Odwołujący zaskarżył wyrok w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania, a także zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika z urzędu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej odwołującemu.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie zajął stanowiska co do skargi kasacyjnej odwołującego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona. W przedmiotowej sprawie Sądy obu instancji prawidłowo ustaliły, że na podstawie decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 sierpnia 2008 r. L.W. pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Wobec ukończenia w dniu 23 lutego 2012 r. wieku emerytalnego, decyzją z dnia 5 marca 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał mu z urzędu emeryturę począwszy od dnia 23 lutego 2012 r., na podstawie art. 27a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., zwanej dalej „ustawą o emeryturach i rentach z FUS” lub „ustawą”). Zgodnie z treścią art. 101a ustawy, w związku przyznaniem prawa do emerytury, ustało prawo odwołującego do renty z tytułu niezdolności do pracy. Następnie w dniu 24 lipca 2012 r. L.W. złożył do organu wniosek o przyznanie mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Zarówno organ, jak i Sądy obu instancji, nie dostrzegły, że odwołujący w powyższym wniosku nie kwestionował prawidłowości decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych z dnia 5 marca 2012 r. o przyznaniu mu z urzędu emerytury na podstawie art. 27a ustawy, ani jej skutku w postaci ustania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy przyznanej decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 sierpnia 2008 r. Z treści wniosku odwołującego z dnia 24 lipca 2012 r., a także z jego dalszych oświadczeń składanych w toku procesu wynika, że L.W. nie domagał się „reaktywacji” dotychczasowej renty (do której prawo ustało na podstawie art. 101a ustawy), lecz chciał przyznania nowej renty, do której prawo miałoby powstać już po przyznaniu mu prawa do emerytury. W tej sytuacji uzasadnienia decyzji organu oraz orzeczeń Sądów obu instancji są nieadekwatne do treści wniosku odwołującego.

Przedmiotem decyzji organu, a także wyroków Sądów obu instancji, powinno być bowiem rozstrzygnięcie co do tego, czy aktualnie L.W. spełnia kryteria uzasadniające przyznanie mu „na nowo” prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, o których mowa w art. 57 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z powołanym przepisem renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki: (1) jest niezdolny do pracy; (2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy; (3) niezdolność do pracy powstała w okresach, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2, pkt 3 lit. b, pkt 4, 6, 7 i 9, ust. 2 pkt 1, 3-8 i 9 lit. a, pkt 10 lit. a, pkt 11-12, 13 lit. a, pkt 14 lit. a i pkt 15-17 oraz art. 7 pkt 1-3, 5 lit. a, pkt 6 i 12, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (ust. 1). Jednakże przepisu ust. 1 pkt 3 ustawy nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy (ust. 2). Z treści powyższego przepisu nie wynika, aby okoliczność pobierania emerytury uniemożliwiała ubieganie się o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Pogląd taki został wyrażony także w orzecznictwie. W uzasadnieniu wyroku z dnia 29 maja 2001 r. (II UKN 378/00, OSNP 2003 nr 4, poz. 105) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przesłanką przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, nie jest stan zdrowia jako taki, ale jego wpływ na zdolność pracownika do pracy. Z konstatacji tej nie można jednak wyprowadzać wniosku o braku podstaw prawnych do orzekania w przedmiocie zdolności pracownika do pracy po jego przejściu na emeryturę. Fakt pobierania emerytury, także przyznanej na ogólnych zasadach (po wykazaniu

odpowiedniego okresu zatrudnienia oraz wieku) nie pozbawia pracownika możliwości ubiegania się o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje bowiem niezależnie od prawa do innych świadczeń.

Również z uzasadnienia rządowego projektu ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz. 1412), która dodała do ustawy m.in. art. 24a, art. 27a i art. 101a, wynika, że celem ustawodawcy było uporządkowanie systemu ubezpieczeń społecznych, albowiem świadczeniem zapewniającym dochody osób starszych jest emerytura spożytkowująca oszczędności zgromadzone w okresie aktywności zawodowej, zaś renta jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego wypłacanym w sytuacji wystąpienia ryzyka niezdolności do pracy osób w wieku przedemerytalnym. Cel ten jest realizowany poprzez zobowiązanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do wydawania z urzędu decyzji o przyznaniu emerytury zamiast renty z tytułu niezdolności do pracy. Ustawodawca nie wprowadził natomiast do ustawy regulacji, która uniemożliwiłaby przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ubezpieczonemu, któremu uprzednio zostało przyznane prawo do emerytury. W tej sytuacji należy przyjąć, że przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy ubezpieczonemu, któremu przyznano prawo do emerytury, co do zasady jest możliwe, lecz wymaga spełnienia przesłanki w postaci niezdolności do pracy, która wynika ze stanu zdrowia nie będącego następstwem wieku danej osoby.

Zgodnie z art. 100 ustawy, prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa (ust. 1). Jeżeli ubezpieczony pobiera zasiłek chorobowy, świadczenie rehabilitacyjne lub wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy wypłacane na podstawie przepisów Kodeksu pracy, prawo do emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy lub renty szkoleniowej powstaje z dniem zaprzestania pobierania tego zasiłku, świadczenia lub wynagrodzenia (ust. 2). Z treści powołanych przepisów wynika, że jeżeli odwołujący spełniałby wszystkie warunki do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, to jego prawo do tego świadczenia powstałoby z datą ich spełnienia. Do przesunięcia powstania tego

prawa w czasie mogłoby dojść tylko w razie pobierania przez odwołującego zasiłku chorobowego, świadczenia rehabilitacyjnego lub wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wypłacanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy - co nie wynika z okoliczności ustalonych przez organ i Sądy obu instancji.

W konsekwencji nie jest wykluczone istnienie u odwołującego zbiegu prawa do kilku świadczeń, o którym mowa w art. 95 ust. 1 ustawy, tj. prawa do emerytury (na podstawie decyzji z dnia 5 marca 2012 r.) i prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy (na podstawie wniosku odwołującego z dnia 24 lipca 2012 r., który dotychczas nie został rozpoznany przez organ), co uzasadniało uwzględnienie skargi kasacyjnej. Ustalenie, czy zbieg ten rzeczywiście wystąpił, będzie możliwe dopiero po rozpoznaniu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniosku L.W. z dnia 24 lipca 2012 r. o przyznanie mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Z tych przyczyn, na podstawie art. 477^{14a} w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzeczono jak wyżej.

kc